

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๖ (ยะเจียงเทรา-สมุทรปราการ) ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมนักเรียน ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม

๒.๑.๑ ความสำคัญของคุณธรรม

๒.๑.๒ ความหมายของคุณธรรม

๒.๑.๓ องค์ประกอบของคุณธรรม

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลการพัฒนาคุณธรรมนักเรียน

๒.๓.๑ ด้านสภาพแวดล้อมทางบ้าน

๒.๓.๒ ด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน

๒.๓.๓ ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน

๒.๓.๔ ด้านอิทธิพลของสื่อ

๒.๔ หลักธรรมในการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน

๒.๕ บทบาทการปลูกฝังคุณธรรมของผู้บริหารและครูแก่นักเรียน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

๒.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม

๒.๑.๑ ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลควรประพฤติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ หรือหลักธรรมชาติที่ควรประพฤติ เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นการประพฤติที่ดีงามของมนุษย์เราเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมและคุณธรรม หมายถึง หลักของความคิด ความงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและสังคม

๒.๑.๒ ความหมายของคุณธรรม

พระพุทธทาสภิกขุ ^๑ ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี โดยเฉพาะครูจะสำเร็จประโยชน์ต่อนักเรียนได้จริงนี้ เราต้องมียोगค์ ๓ เป็นอย่างน้อย คือ

๑. ครูดี คือ มีครูซึ่งเป็นผู้มีคุณลักษณะสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านความรู้ และความสามารถเหมาะสมต่อการเป็นผู้สอนคนให้เป็นคนดี มีความรู้ได้แท้จริง

๒. ครูดี มีวิธีการสอนดี คือ เป็นผู้ที่สามารถสอนหรือพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะแห่งความเป็นพลเมืองดีตามที่สังคมต้องการ

๓. ครูดีต้องจัดการ สิ่งแวดล้อมดี คือ จัดหรือพัฒนาสิ่งทั้งปวงที่นักเรียนจะเรียนรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสจากทางด้านกายและใจให้มีคุณลักษณะเอื้อต่อการพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติดี

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ^๑ ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ จริยธรรมที่จะพูดต่อไปขอทำความเข้าใจกันก่อนว่าจะใช้ ในความหมายที่กว้างอย่างนี้ แม้แต่การปฏิบัติกรรมฐาน เจริญสมาธิบำเพ็ญสมณะ เจริญวิปัสสนา ก็รวมอยู่ในคำว่า คุณธรรม

^๑พระพุทธทาสภิกขุ, **คุณธรรมสำหรับประชาชน**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๐๕), หน้า ๑๕๕.

^๑พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) , **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** , กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๓๔.

พุทธทาสภิกขุ^๐ ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดี โดยส่วนตัว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพและสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ

พจนานุกรม^๑ ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณธรรมความมีงาม ที่มีอยู่ในตัวบุคคลโดยความหมาย ๒ นัย คือ

๑. โดยนัยที่เป็นภาวะทางจิตนั้น คุณธรรมแปลว่าความคิดที่ว่าบางพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ควรทำและเป็นที่ยอมรับ และบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผิดหรือเลว ทั้งนี้เป็นไป ทั้งโดยความคิดเห็นของแต่ละบุคคลและแต่ละสังคม นอกจากนี้คุณธรรมยังเป็นคุณภาพหรือ สถานะในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ควรทำและยอมรับได้

๒. คุณธรรมเป็นระบบลักษณะการประพฤติและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ของคนส่วนใหญ่ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับกันในสังคมหรือเฉพาะกลุ่มคนคุณธรรม ตามรูป ศัพท์แปลว่า สภาพของคุณงามความดี

จรรยาพร ธรณินทร์^๒ ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง แนวความคิด ที่ดีเป็นตัวบังคับให้ประพฤติดี คือสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจและคุณธรรม คือจริยธรรมที่แยกเป็นรายละเอียดแต่ละประเภท หากประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็น สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้นั้น

วิวัฒน์ ชัตติยะมาน^๓ ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง เป็นสิ่งที่ดี งามที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย และวาจา ที่เป็นหลักในการ ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ได้สรุป หลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ ภายในจิตใจบุคคล ทำให้นักกลั่นพร้อมที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่

^๐พุทธทาสภิกขุ, **คุณธรรมสำหรับครู**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓), หน้า ๕๐.

^๑พจนานุกรม, อ้างถึงในพระนิพนธ์ ชุตินุชโร : “ศึกษาบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของ ผู้บริหารครูและผู้บริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนากรุงเทพมหานคร ”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒, หน้า ๑๑.

^๒จรรยาพร ธรณินทร์, **ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ** : [http://www.charuaypontorranin.com/index.php show&ac=article&Id=5375831&Ntype=6](http://www.charuaypontorranin.com/index.php/show&ac=article&Id=5375831&Ntype=6) (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๓)

^๓วิวัฒน์ ชัตติยะมาน, **เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู**, (ภาควิชา หลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

เปิดเผยผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้ผู้อื่น โดยไม่เปิดเผยตนเอง หรือกระทำสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้น ครูที่ประกอบด้วยคุณธรรมย่อมเป็นครูที่มีความเหมาะสมสำหรับ ความเป็นครู เป็นผู้ที่สมควร ได้รับการยกย่องจากสังคมโดยทั่วไป นิสิตครูจึงควรนำหลักธรรม ทางศาสนาและคุณธรรมที่ได้ศึกษาไปแล้ว ไปปฏิบัติเพื่อส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขและพัฒนา บุคลิกภาพและจรรยาบรรณครูของตนเองต่อไป

ศาสตราจารย์ บัณฑิต^๑ ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึงหลักความประพฤติ ที่อบรมกริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่า ทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรม ของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการ ปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและ มโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยม ที่พึงประสงค์

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์^๒ ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สมบัติหรือ ความสามารถที่มีอยู่ภายในตัวนักเรียนภายใต้จิตสำนึกของแต่ละบุคคล

บุญมี แท่นแก้ว^๓ ได้สรุปความหมายถึง คุณธรรม ไว้ว่า หมายถึงสิ่งที่พึงประสงค์ สุดท้ายของบุคคลและสังคม จะเข้าถึงได้ต้องมีความรู้ดี ความรู้ถูกต้อง เพราะความรู้ดี ความรู้ ถูกต้องจะสามารถปลูกฝังนิสัยที่ดีได้

สรุปได้ว่า คุณธรรม คือ ความประพฤติอันพึงปฏิบัติของบุคคลโดยมีค่านิยมทาง ศีลธรรมและคุณธรรมที่สังคมยอมรับเป็นปทัสถานในการวัด บุคคลที่กระทำก็เกิดความพอใจ ในการกระทำของตนเอง ซึ่งแสดงออกถึงคุณงามความดี เพื่อบรรลุสภาพชีวิตอันทรงคุณค่า ที่พึงประสงค์ และเพื่อความสงบสุขของสังคม

^๑ศาสตราจารย์ บัณฑิต, **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒.

^๒ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, **ความรู้คุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๘.

^๓บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๕๐.

๒.๑.๓ องค์ประกอบของคุณธรรม

กรมวิชาการ^{๐๙} ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของคุณธรรมและได้มีผู้จำแนกออกเป็นหลายลักษณะต่างๆ ทางคุณธรรมไว้ ๓ ประการ ดังนี้

- ๑) ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้โดยการคิด
- ๒) ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะนำคุณธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ
- ๓) ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูก หรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๐๑๐} ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของคุณธรรมไว้ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ความรู้เชิงคุณธรรม หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม หลักธรรมคำสอนของศาสนาและค่านิยม เพื่อที่จะยึดถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมและไม่เหมาะสม มากน้อยเพียงใด ความรู้เชิงคุณธรรมนี้จะขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของคนด้วย
๒. ทศนคติเชิงคุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ต่างๆ ที่ประสบอยู่ว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ ทศนคติจะรวมเอาความรู้เชิงคุณธรรมเข้าไปด้วย
๓. เหตุผลเชิงคุณธรรม หมายถึง ความคิดเบื้องหลังในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ประสบอยู่ ซึ่งการที่บุคคลตัดสินใจกระทำอย่างเดียวกันอาจมีเหตุผลในระดับที่แตกต่างกันได้
๔. พฤติกรรมเชิงคุณธรรม หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะบอกได้ว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องเหมาะสม หรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของสังคมหรือไม่

^{๐๙} กรมวิชาการ, การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมสำหรับนักเรียน. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕), หน้า ๓.

^{๐๑๐} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, พฤติกรรมศาสตร์ และจิตวิทยาภาษา. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๒ - ๓.

ประกาศรี สืออ่ำไฟ^{๐๐} ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของคุณธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย มีองค์ประกอบ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบ ที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัยให้เกิดการละเมิดสิทธิ และหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ชาติใดไร้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียม ชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

๒. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและ ศีลธรรมอันดีของประชาชน

๓. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิด ความอิสระสามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุข อยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญ ตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนอง คลองธรรม สามารถปกครองตนเองได้

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรม

พระราชวรมนี (ประยูรธ ปรยุดโต)^{๐๐} ได้กล่าวว่า ลักษณะทฤษฎีเช่นนี้ว่าบทบาทของการศึกษาคือ การพัฒนาทางด้านจิตใจเพื่อเสริมสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตามที่ระบบเศรษฐกิจและสังคมต้องการ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือการศึกษเพื่ออบรมฝึกฝนการนำ สติปัญญาไปใช้เป็นประโยชน์แก่ล้ายิ่งใหญ่ พยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต คือ ความเป็นอยู่ อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต เพื่อชีวิต เป็น ความสามารถเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และรู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน

ประกาศรี สืออ่ำไฟ^{๐๐} ได้กล่าวถึง การพัฒนาคุณธรรมของมนุษย์มีการพัฒนาเป็น ลำดับจากวัยทารกจนถึงตลอดชีวิตต้นกำเนิดของแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางคุณธรรมมาจาก

^{๐๐} ประกาศรี สืออ่ำไฟ,พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรมพิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘.

^{๐๐} พระราชวรมนี (ประยูรธ ปรยุดโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

^{๐๐} ประกาศรี สืออ่ำไฟ,พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรมหน้า ๒๕-๓๗.

อิทธิพลของสังคมและพันธุกรรมคำว่า สังคม ในที่นี้คือ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กทั้งที่เป็นบุคคล และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติอื่นๆ ส่วนคือ ความสามารถในการรู้คิด และพัฒนาขึ้นตามลำดับชั้นอายุ วุฒิภาวะหรือประสบการณ์และการพัฒนามีลักษณะที่สำคัญแบ่งเป็น ๓ แนวทางใหญ่คือ

๑. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ فروยด์ (Freud) เชื่อว่า คุณธรรมกับมโนธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใด ก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคม ที่เรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้ว รู้สึกสำนึกเกิดหิริโอตตปัสสะอายใจตนเองถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้ว พึงละเว้นไม่ไปปฏิบัติอีกโดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอก เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับชั้นพัฒนาการทางคุณธรรม

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เป็นกระบวนการสังคม ประกิต โดยการซึมซาบ กฎ เกณฑ์ต่าง ๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกับ หลักการเสริมแรง และการทดแทนสิ่งเร้า รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบ โดยยึดถือว่าการเรียนรู้ คือ การสังเกตเลียนแบบจากผู้อื่นใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือ เป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่ม พวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกัน

๓. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) แนวคิดของนักจิตวิทยา กลุ่มนี้เห็นว่าคุณธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาคุณธรรม จึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงคุณธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้คุณธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ

กล่าวถึงการพัฒนาการทางคุณธรรมของเด็ก และมีความคิดว่าพัฒนาการทางคุณธรรม ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้เกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม ดังนั้น พัฒนาการทางคุณธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ และได้แบ่ง ชั้นของมนุษย์ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑. ขั้นก่อนคุณธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒ ปี) ยังไม่เกิดคุณธรรม แต่สามารถ เรียนรู้จากประสาทสัมผัสและมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต้น

๒. ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง (อายุ ๒ - ๘ ปี) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีการคิดก่อนปฏิบัติการตามคำสั่ง ซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น

๓. ขั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ ๘ - ๑๐ ปี) เกิดหลักความคิดพัฒนาการทางสติปัญญา สูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความคิดเป็นของตัวเอง

เพียเจต์^{๐๐} ได้กล่าวถึง จุดประสงค์หลักการพัฒนาคุณธรรมไว้ว่า คือ การสำรวจ
ธรรมชาติในการตัดสินคุณธรรมของเด็กได้ทำวิจัยในเจนีวาโดยศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลในเรื่อง
ต่อไปนี้

๑. เจตคติของเด็กที่มีต่อกฎ
๒. การตัดสินของเด็กเกี่ยวกับความถูกต้องและความผิด
๓. การประเมินค่าความยุติธรรมในการตัดสิน

โคลเบอร์ก ได้ศึกษาพัฒนาการทางคุณธรรมตามแนวของเพียเจต์ และได้แบ่งระดับ
ของคุณธรรมออกเป็นขั้นพัฒนาการทางคุณธรรมได้ ๖ ขั้น ดังนี้

๑. การเชื่อฟังและการลงโทษ พิจารณาในด้านประเด็นของการถือเอาอัตราของ
ตัวเองเป็นใหญ่
๒. การแสวงหารางวัล เป็นเป้าหมายตามลักษณะเฉพาะรายบุคคล และการ
แลกเปลี่ยน กันอย่างเสมอภาคที่ตกลงกัน เพื่อจะยอมรับความคิดเห็นของกันและกันในสังคม
เพื่อแสวงหารางวัล
๓. การทำความเห็นชอบของผู้อื่น ความสัมพันธ์และการทำตามรูปแบบตามที่
ผู้อื่นเห็นชอบเป็นการแลกเปลี่ยนกันในความคาดหวัง การติดต่อประสานงานและความศรัทธา
ยึดมั่นไว้วางใจต่อผู้อื่น โดยการปฏิบัติที่ดึงมาต่อกันตามบทบาทและหน้าที่ของตน
๔. การทำตามหน้าที่ในสังคม ระบบสังคมและความมีสติรับผิดชอบที่จะให้มีการ
ดำเนินการตามหน้าที่ที่ตนกระทำในสังคมนั้น เพื่อรักษาระเบียบทางสังคมทำหน้าที่ของสังคม
จึงต้องรักษาสถาบันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นโดยส่วนรวม
๕. การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา สิทธิพื้นฐานและพันธสัญญาทางสังคม
ที่จะใช้กับประชาชนโดยส่วนรวม จะต้องยึดถือค่านิยมซึ่งมีมากมายแตกต่างกันไป รวมทั้งความ
คิดเห็นซึ่งมีอยู่เฉพาะกลุ่ม นำมารวมกันเป็นพันธสัญญาของสังคมร่วมกัน
๖. การยึดในมโนธรรมตามหลักสากล หลักคุณธรรมสากลถือเป็นการแนะ
แนวทางให้มนุษยชาติกระทำตามข้อกำหนดของสังคมพื้นฐานของแต่ละแห่งโดยภาพกว้างและถือ
การถือเอาความเคารพนับถือในบุคคลอื่นเป็นจุดหมายมิใช่เป็นวิธีการ ความยุติธรรมคือสัจธรรม
ไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมเฉพาะแห่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้นและโคลเบอร์ก เปิดเผยให้เห็นถึง
เรื่องที่สำคัญต่อไปอีกว่า

^{๐๐}เพียเจต์ อังโน ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม,
หน้า ๓๐ – ๓๕.

๑. หลักคุณธรรม เป็นข้อปฏิบัติหรือแนวทางเมื่อต้องเผชิญกับทางเลือก
ในคุณธรรมหลายทาง และการปฏิบัติคุณธรรมต่างๆ

๒. การตัดสินใจที่เป็นมาตรฐานจนยึดเป็นกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหาขัดแย้งต่างๆ ได้
ตามความต้องการ หลักคุณธรรมจึงต้องเป็นไปตามหลักสากลและเป็นค่านิยมที่ได้รับการยอมรับ
นับถือโดยทั่วไป

สรุปจากทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ ได้ว่า พัฒนาการทางคุณธรรมของบุคคลได้รับ
อิทธิพลมาจากสังคมเป็นส่วนใหญ่ บุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับกฎเกณฑ์
จารีตประเพณีในสังคมของตน จะก่อให้เกิดความสุข และเป็นที่ยอมรับของสังคม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมนักเรียน

บรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษามีผลต่อการจัดบรรยากาศ
ด้านอื่น ๆ รวมถึงทำให้บรรยากาศของสถานศึกษาน่าอยู่ น่าเรียน ก่อให้เกิดความรัก ความผูกพัน
เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ตรงแก่บุคลากร ดังนั้นการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทาง
กายภาพของสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาไม่ควรละเลย การประเมิน
การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษานั้น สามารถพิจารณาได้จากความ
ร่มรื่น ความสดชื่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกสบาย ปลอดภัย ส่งผลให้เกิด
ความริเริ่มสร้างสรรค์เสริมสร้างความมีชีวิตชีวา เหมาะสม คุ่มค่าและเกิดประโยชน์^{๐๙}

๒.๓.๑ ด้านสภาพแวดล้อมทางบ้าน

ตามหลักการแนวคิดและทฤษฎีด้านการบริหารการศึกษาได้ให้ความสนใจและตระหนัก
ถึงความสำคัญเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่จะต้องส่งเสริมหรือจัดให้ดีขึ้น เพื่อให้
สถานศึกษามีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดี จะส่งผลให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความรู้สึก
พึงพอใจ ภูมิใจ อบอุ่นใจ สบายใจ อยากมีส่วนร่วมกันอย่างเต็มที่และมีความสุข การจัดแบ่งของ
ประเภทบรรยากาศในสถานศึกษาได้มีการใช้เกณฑ์หรือเงื่อนไขในการจัดแบ่งต่าง ๆ กัน ดังนี้

^{๐๙} พระดาว วิจิตมาโร (ไชยมงคุณ) , “ ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อสภาพแวดล้อม
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

^{๐๑๐} กรมสามัญศึกษา, การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน ,(กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.,
๒๕๓๒), หน้า ๒.

สถานภาพทางครอบครัว คือ พื้นฐานทางครอบครัวจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพบว่า อาชีพและรายได้ของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกทั้งการเอาใจใส่ของผู้ปกครอง จะส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้นการจัดการศึกษาที่ควรคำนึงถึงในส่วนนี้นักเรียนมาจากสภาพครอบครัวอย่างไรแล้ว ก็จะได้จัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้เหมาะสม เช่น การจัดหาทุนการศึกษา แก่นักเรียนที่มีสภาพครอบครัวที่ยากจน เพื่อที่นักเรียนจะได้มีกำลังใจที่จะศึกษาเล่าเรียนมากยิ่งขึ้น

สุพัตรา สุภาพ^{๐๖} ได้กล่าวถึง สภาพทางบ้าน ถ้าเป็นบ้านที่มีความรัก ความอบอุ่น เข้าใจเด็ก เสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดีที่พ่อแม่เหมาะสมพอควรแก่เด็ก เด็กจะมีสุขภาพจิตที่ดีเข้ากับเพื่อนๆ ได้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้กล่าวถึง การศึกษาโดยครอบครัวหรือการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยต้องสะท้อนถึงลักษณะสำคัญที่เป็นเสมือนนิยามของตน ดังนี้^{๐๖}

๑. เป็นการศึกษาที่พ่อแม่ส่งเสริมหรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นผู้จัดการศึกษาเองทั้งหมดหรือมอบให้ผู้วิจัยการศึกษาให้ภายใต้การอำนวยการของครอบครัว

๒. สาระและกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เป็นไปในแนวทางตอบสนองต่อปรัชญา ทศนะ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการหรือปัญหาของแต่ละครอบครัว เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไปและแตกต่างจากการศึกษาในแบบแผนอย่างเดิม

๓. ความสำเร็จของการศึกษา มุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพของเด็กเป็นรายบุคคล ให้สอดคล้องตรงกับธรรมชาติความถนัดหรือความสนใจที่มีอยู่ จึงเป็นหน่วยการศึกษานาเล็ก ที่สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวและผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิตได้

กรมสามัญฯ ได้จัดแบ่งบรรยากาศที่ดีหรือบรรยากาศ เป็น ๒ ประเภทคือ บรรยากาศที่ดีหรือบรรยากาศแบบเปิด และบรรยากาศที่ไม่ดีหรือบรรยากาศแบบปิด โดยในแต่ละประเภทมีความสำคัญ คือ^{๐๗}

๑. บรรยากาศที่ดีหรือบรรยากาศแบบเปิด เป็นบรรยากาศแห่งความร่วมมือร่วมใจมีการให้เกียรติแก่กันและกัน ให้ความเชื่อถือ ไว้วางใจมีความเกรงใจ มีความพึงพอใจในการ

^{๐๖}สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว และเพศ , พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๔๐.

^{๐๖}สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ภาควิชาการศึกษานโยบาย, การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเครือข่าย, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกวานกราฟิค, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒ – ๒๓.

^{๐๗}กรมสามัญศึกษา, การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน, หน้า ๓.

ทำงาน ไม่มีการขัดขวาง ทุกคนมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ มีขวัญและกำลังใจที่ดีในการทำงาน ซึ่งจัดว่าบรรยากาศประเภทนี้เป็นบรรยากาศที่พึงประสงค์

๒. บรรยากาศที่ไม่ดี หรือบรรยากาศแบบปิด เป็นบรรยากาศแบบตัวใครตัวมัน ขาดการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ขาดความเกรงใจ ขาดความร่วมมือ แต่ละคนไม่พึงพอใจในงาน และสภาพของการทำงาน มีการขัดขวาง ขาดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกันขาดขวัญและกำลังใจในการทำงานร่วมกัน

ฮาลปินและครอฟท์ (Halpin & Croft) ได้กล่าวถึงบรรยากาศของสถานศึกษาไว้ว่า บรรยากาศของสถานศึกษาเกิดจากความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน โดยกำหนดให้มีพฤติกรรมผู้ใต้บังคับบัญชา ๔ มิติ คือ^{๐๐}

๑. มิติความสามัคคี
๒. มิติอุปสรรค
๓. มิติขวัญ
๔. มิติสัมพันธ์

และฮาลปินและครอฟท์ ได้กล่าวถึงกับพฤติกรรมผู้บริหาร ๔ มิติคือ มิติห่างเหิน มิติมุ่งผลงาน มิติเป็นแบบอย่าง และมิติกรุณาปราณี จากพฤติกรรม นำมาวิเคราะห์กำหนดเป็นรูปแบบของบรรยากาศได้ ๖ แบบคือ บรรยากาศแบบแจ่มใส บรรยากาศแบบอิสระ บรรยากาศแบบควบคุม บรรยากาศแบบสนิทสนม บรรยากาศแบบรวบอำนาจ และบรรยากาศแบบซึมเซา โดยบรรยากาศแต่ละแบบจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. บรรยากาศแบบแจ่มใส เป็นบรรยากาศของการปฏิบัติงานที่มีชีวิตชีวา งานบรรลุเป้าหมายได้รวดเร็ว

๒. บรรยากาศแบบอิสระ เป็นบรรยากาศของการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารมีความช่วยเหลือผู้ร่วมงานอย่างดี ผู้ร่วมงานมีอิสระในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำงานร่วมกันได้ดี ความสนิทสนมระหว่างผู้ร่วมงานมีในระดับสูง

๓. บรรยากาศแบบควบคุม เป็นบรรยากาศของการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารพยายามควบคุม ตรวจสอบ และสั่งการให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติตามคำสั่ง ไม่ค่อยมีเวลาสร้างความสัมพันธ์

๔. บรรยากาศแบบสนิทสนมกันเป็นบรรยากาศของการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารและผู้ร่วมงานมีความสัมพันธ์อันดีมาต่อกัน ผู้บริหารไม่ควบคุม ตรวจสอบหรือสั่งการ แต่ปล่อยให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานไปตามความพึงพอใจของแต่ละคน

^{๐๐}Halpin A.W.,&Don B.C., **The organization climate of schools**, (Chicago: Midwest Administration Center, University, 1936), p.133-152.

๕. บรรยากาศแบบรวบอำนาจ เป็นบรรยากาศของการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารบริหารโดยวิธีการออกคำสั่งควบคุม ตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานอย่างเข้มงวด

๖. บรรยากาศแบบซึมเซา เป็นบรรยากาศของการปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหารบริหารโดยขาดความรู้ ขาดบุคลิกภาพการเป็นผู้นำ และขาดสมรรถภาพในการบริหาร ผู้ร่วมงานขาดความกระตือรือร้น ไม่มีกำลังใจในการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่าบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษามีผลต่อการจัดบรรยากาศด้านอื่นๆ รวมถึงทำให้บรรยากาศของสถานศึกษาน่าอยู่น่าเรียน ก่อให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหน เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ตรงแก่บุคลากร ดังนั้นการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ที่สถานศึกษาไม่ควรละเลย การประเมินการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษานั้น สามารถพิจารณาได้จากความร่มรื่น ความสดชื่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกสบาย ปลอดภัย ส่งผลให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์เสริมสร้างความมีชีวิตชีวาเหมาะสม คุ่มค่าและเกิดประโยชน์

๒.๓.๒ ด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน

สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร เป็นกระบวนการที่ดำเนินการทางด้านกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาเพื่อที่จะให้การศึกษาแก่ผู้เรียนมีความรู้ มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรม มีความสามารถมีทักษะวิชาชีพในการทำงานเป็นสมาชิกที่ดีตามความต้องการของสังคม

ไพฑูรย์ ศรีฟ้า ได้กล่าวว่า องค์ประกอบการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ^{๑๑}

๑. สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ เป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ สื่อ อุปกรณ์การสอนต่างๆ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เป็นต้น สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านกายภาพ จะส่งผลต่อการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน แบ่งออกเป็นสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

๑) สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ประกอบด้วยห้องเรียนและอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ แสงสว่าง สี เสียง อุณหภูมิ เหล่านี้เป็นต้น

^{๑๑}ไพฑูรย์ ศรีฟ้าการจัดการสภาพแวดล้อมทางการเรียน <http://srithai.hypermart.net/environment.html>, (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒).

๒) ห้องเรียนและอุปกรณ์การเรียน ได้แก่ ห้อง พื้นห้อง ผนัง ประตู หน้าต่าง ขนาดและพื้นที่ว่างภายในห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ อุปกรณ์ตกแต่งห้องเรียน เช่น แจกัน ดอกไม้ ภาพวาด เป็นต้น

๓) แสงสว่าง ได้แก่ แสงธรรมชาติจากดวงอาทิตย์ และแสงประดิษฐ์ ซึ่งเป็นแสงจากหลอดไฟประดิษฐ์

๔) เสียง ได้แก่ เสียงบรรยายของผู้สอน เสียงการสนทนาระหว่างผู้สอนและผู้เรียน หรือผู้เรียนกับผู้เรียน เสียงจากเครื่องขยายเสียง เหล่านี้จะต้องมีระดับความดังที่พอเหมาะ

๕) อุณหภูมิ ได้แก่ ระดับความชื้นของอากาศ การถ่ายเทของอากาศ การระบายอากาศโดยธรรมชาติและการระบายอากาศจากอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ได้แก่ พัดลม เครื่องปรับอากาศ

๒. สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ได้แก่ แหล่งความรู้ต่างๆ เช่น แหล่งวิทยบริการ ห้องปฏิบัติการ ห้องทดลอง โรงฝึกงาน ห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรม ต่างๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับ การเรียน และการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากในห้องเรียน

๓. สภาพแวดล้อมทางด้านจิตภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกรักใจ เจตคติที่มีต่อการเรียนการสอน แบ่งออกเป็นองค์ประกอบสำคัญใหญ่ๆ ๒ องค์ประกอบ คือ

๑) องค์ประกอบด้านนักเรียน ได้แก่ บุคลิกภาพและพฤติกรรมของนักเรียน จะมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคลิกภาพและพฤติกรรมของนักเรียนที่สำคัญ ได้แก่ การร่วมกิจกรรม การเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ การสมาคม ภายในกลุ่ม ความมีระเบียบในการทำงาน ความเป็นประชาธิปไตย

๒) ระดับสติปัญญา ระดับสติปัญญาของนักเรียนมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรเลือกเนื้อหาและ กิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของนักเรียนด้วย

๔. องค์ประกอบด้านผู้สอน ได้แก่ บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูผู้สอนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักเรียน จากงานวิจัยพบว่า บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูที่นักเรียนต้องการ ได้แก่ อารมณ์ดี ร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ดูด่านักเรียนโดยไม่มีเหตุผล พุดจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่หยาบคาย ไม่ดื่มสุรา ยาเสพติด และเล่นการพนัน

๕. ความรู้และประสบการณ์ มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งนี้จากงานวิจัยพบว่า ผู้ครุมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่

เรียนกับครูที่มีวุฒิสูง จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากครูที่มีวุฒิต่ำ ทั้งนี้ เนื่องจากครูที่มีวุฒิสูงกว่าย่อมจะผ่านกระบวนการและเทคนิควิธีการสอน และวิชาการมากกว่าครูที่มีวุฒิต่ำและยิ่งถ้าหากว่าได้สอนตรงหรือสอดคล้องกับวิชาที่ได้เรียนจะทำให้ผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

๖. เทคนิคการสอน การสอนของครูเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอน

การดำเนินการสอนและการประเมินผล จากงานวิจัยพบว่า การวางแผนการสอนเป็นตัวแปรสำคัญ ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากครูผู้สอนมีการวางแผนการสอนที่ดี จะทำให้การสอน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น

๗. สภาพแวดล้อมทางด้านสังคม ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ระหว่าง นักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน นักเรียนกับครูผู้สอน รวมถึง กฎ ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียน องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนด้าน สังคม เช่น การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การสร้างแรงจูงใจ และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับ นักเรียน ความสำเร็จด้านวิชาการและพฤติกรรมของนักเรียนมีผลมาจากความสัมพันธ์ ที่ดีระหว่าง ครูและนักเรียน กล่าวคือ คุณภาพของความสัมพันธ์และการให้ความสนับสนุนร่วมมือกันระหว่าง ส่วนบุคคลในชั้นเรียน มีผลต่อระดับความต้องการของนักเรียนแต่ละคนต่อเนื่องมาจนสามารถ สร้างกระบวนการเรียนรู้ และความ สัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จ ในการทำกิจกรรมด้านการเรียน

สุภัทรา ปิณฑะแพทย์ ได้กล่าวว่า สถานการณ์ที่มรมสั่งสอนและให้วิชาความรู้เพื่อ ดำรงชีวิต ดังนั้นการที่สถานศึกษาจะสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์และมี ประสิทธิภาพสูงสุดได้สถานศึกษาจะต้องจัดสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ให้มีสภาพที่เอื้อและสร้างสรรค์ บรรยากาศ ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ตลอดถึงได้รับประสบการณ์ให้มากที่สุดคือ^{๐๐}

๑. กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และการปกครอง ซึ่งโรงเรียนมุ่งหมายเพื่อฝึกหัดให้เด็ก พัฒนาศักยภาพ ให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม

๒. ครูเป็นผู้ที่ส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ครูมี อิทธิพลต่อเด็กทั้งทางด้านการแสดงออกและจิตใจ ดังนั้นครูควรจะเป็นแม่แบบที่ดีสำหรับเด็ก

๓. กลุ่มเพื่อนร่วมโรงเรียนและร่วมชั้น มีอิทธิพลต่อการปรับตัวและการดำรงชีวิต ในสังคมของโรงเรียน ซึ่งเปรียบเสมือนสังคมย่อย

^{๐๐} สุภัทรา ปิณฑะแพทย์, จิตวิทยาทั่วไป แนวคิดและทฤษฎีมูลฐาน (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐- ๓๒.

๔. หลักสูตรและวิชาที่เรียน มีส่วนทำให้บุคคลได้รับการพัฒนาด้านความรู้ ความคิดและประสบการณ์

ผกาทิพย์ เกษรากุล^{๐๐} ได้จัดแบ่งสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาที่เป็นสิ่งเร้าให้นักศึกษาแสดงพฤติกรรม กิจกรรมหรือลักษณะที่พึงประสงค์ต่างๆ ออกมาแบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร
๒. สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่
๓. สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน
๔. สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน

๕. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกัน ดำเนินการ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ประชาชน และสมาชิกของสังคมในทุกด้าน เช่น ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยม หรือ คุณธรรม ทั้งในด้านสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม^{๐๐}

สรุป สภาพแวดล้อมทางการเรียน จะมีผลต่อการจัดการเรียน การสอน ตลอดจนส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนของนักเรียนเป็นอย่างมาก ในการจัดการเรียน การสอนผู้บริหารจึงควรต้องตระหนักถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนเป็นความสำคัญ ถ้าผู้บริหารทำความเข้าใจและจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนของผู้เรียน ก็จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดียิ่งขึ้น

๒.๓.๓ ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน

สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา เป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต ร่างกายและจิตใจ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เมื่อเข้าไปอยู่ในสถาบันศึกษาต้องมีความสัมพันธ์กับเพื่อนอย่างมาก

^{๐๐}ผกาทิพย์ เกษรากุล, “สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในทัศนะของนิสิต”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต , (สาขาบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑.

^{๐๐} ภิญญา สาร, หลักการบริหารการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๑๐

กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางด้านความรู้ ทักษะคติ บุคลิกภาพ และคุณธรรมของนักศึกษา^{๑๙}

พูลสุข สังข์รุ่ง ได้กล่าวให้ความหมายของเพื่อนไว้ว่า เพื่อนมีอิทธิพลสูงมากในการปฏิบัติงานของบุคคลแต่ละคน คนจะมีความสุข ทำงานสำเร็จก็เพราะเพื่อนและจะไร้ความสุขและทำงานไม่ประสบผลสำเร็จก็เพราะเพื่อนมี ดังนี้^{๑๐}

๑. มีความจริงใจต่อเพื่อน ทั้งต่อหน้าลับหลัง พยายามเข้าใจปัญหาซึ่งกันและกัน ไม่เอาเพื่อนไปปิ่นทาลับหลัง ไม่หลอกให้เพื่อนตายใจในการทำงานร่วมกันกับเราด้วยคำพูดขย่งจนเกินความเป็นจริง ไม่เอาผลประโยชน์ของเพื่อนและเอาความดีความชอบของเพื่อนเป็นของตน

๒. ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการทำงาน ช่วยทำงานในส่วนที่รับผิดชอบ โดยไม่ชักช้า หรือถ่วงเวลา พยายามเข้าใจในปัญหาเห็นว่าปัญหาของเพื่อนและของเราเป็นปัญหาเดียวกัน

๓. ไม่ทอดความผิดให้เพื่อน ในการทำงานร่วมกันจะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน การทำงานอาจเกิดปัญหาเกิดความผิดพลาดได้ถือว่าเป็นปกติที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ

๔. ยอมรับในศักดิ์ศรีและให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน ตามควรแก่ตำแหน่งและฐานะ ให้ความสำคัญแก่เพื่อนด้วยจิตใจ ในการทำงานในทุกองค์การที่จะให้เกิดความสำเร็จนั้นทำโดยการให้ความสำคัญแก่คนทุกคนในหน่วยงาน ดังนั้นเราเปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมงานทำตามหน้าที่ให้ดีที่สุดไม่จำเป็นไม่ควรเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงาน และต้องทำให้ผู้ทำงานรู้สึกทำงานเสร็จได้เพราะทุกคนให้ความร่วมมือ ไม่ได้เพราะเราคนเดียวที่ทำให้งานสำเร็จ ควรยกย่องให้ความสำคัญแก่ทุกฝ่ายด้วยความจริงใจ

๕. ให้ความสนใจในตัวเพื่อนอย่างจริงใจ โดยทั่วไปและมนุษย์จะสนใจแต่เฉพาะตนเองไม่สนใจผู้อื่น แต่ถ้าเราต้องการมีมิตรภาพกับผู้อื่น ก็ควรเปิดฉากทักทายก่อนเป็นการแสดงตัวอย่างเปิดเผย เป็นการให้เกียรติเพื่อน ให้ความสำคัญต่อเพื่อน ทำให้เพื่อนเกิดความภาคภูมิใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เพื่อนร่วมงานที่เข้ามาใหม่เราควรได้สนใจเพื่อนร่วมงานตั้งแต่สามารถจำชื่อเขาได้ จำวันเกิดของเพื่อนได้ รู้จัก สามิ ภรรยา ลูกๆ ของเขา และถามถึงบ้างในโอกาส อันควรสนใจในสิ่งที่เพื่อนชอบ เป็นต้น

^{๑๙}Newcomb, **Student peer-group influence. In personality factors on the college campus**, (New York: Social Science Research Council, 1962), p. 79.

^{๑๐}พูลสุข สังข์รุ่ง, **มนุษยสัมพันธ์ในองค์การ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (นนทบุรี: พิมพ์ที่บริษัท บี เค อินเตอร์พรีนส์ ถนนกาญจนาภิเษก อำเภอบางใหญ่ นนทบุรี, ๒๕๕๐.), หน้า ๒๑๓ – ๒๑๕.

๖. ยอมรับในความเป็นเช่นนั้นของเพื่อนที่ยอมรับว่าทุกคนแต่ละคนย่อมมีส่วนดี และส่วนเสียปะปนกันอยู่ในตัวของแต่ละคน เพียงแต่เราพยายามใช้ประโยชน์จากส่วนดีของเขาให้มากที่สุด ส่วนเสีย จวบจนกระทั่งบางอย่างของเพื่อนนั้นไม่ใช่เรื่องใหญ่โตที่ควรจะสนใจ เราก็ไม่ควรพยายามขุดคุ้ยหาความจริงของมาให้ได้

๗. เข้าใจความต้องการและไวต่อความรู้สึกของเพื่อนร่วมงาน ไม่ดูถูกเหยียดหยามเพื่อนร่วมงาน ไม่ทำตัวเหนือกว่าเพื่อนๆ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนๆ พยายามทำตนให้เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ไม่เอาเปรียบเพื่อน รู้จักยกย่องชมเชยเพื่อน สุภาพอ่อนโยน ยิ้มแย้มแจ่มใสกับเพื่อนๆ และพร้อมให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อนอยู่เสมอ

๘. มีความเสมอต้นเสมอปลาย ในการทำงานในองค์กรเราและเพื่อนอาจมีฐานะบทบาทในองค์กรแตกต่างกัน เนื่องจากหน้าที่การทำงานที่ได้รับมอบหมาย แต่การจะรักษามิตรภาพที่ดีระหว่างเราและเพื่อน ได้ก็คือความเสมอต้นเสมอปลายของเรา ซึ่งจะส่งผลให้ได้รับความร่วมมืออย่างดีในการปฏิบัติงาน

๙. สนใจในสิ่งที่เพื่อนพูด และพูดในในสิ่งที่เพื่อนสนใจ ผู้พูดจะรู้สึกภาคภูมิใจ ถ้ามีคนสนใจฟังในเรื่องที่เขาพูด และยังเป็นวิธีการที่เราจะหาแนวทางในการตอบสนอง ความต้องการของผู้พูดได้ ขณะเดียวกันถ้าเราสนทนากับใครควรศึกษาว่าคู่สนทนาของเรา สนใจอะไร ชอบอะไร วิธีการเหล่านี้เป็นการให้ความสำคัญต่อผู้ร่วมสนทนา และก็ให้เกิดทางรู้สึกทางบวก ในการที่จะเชื่อมมิตรไมตรีกันต่อไป

๑๐. ยิ้มและมีอารมณ์ขันตามควรแก่กาลเทศะ แสดงความเป็นมิตรกับเพื่อนร่วมงานทั่วไป ไม่ว่างมาด แสดงทางหยิ่งยโสใส่เพื่อน

๑๑. มีมารยาทต่อเพื่อนๆ ในการติดต่อ การสนทนา การขอความร่วมมือ การพบปะสังสรรค์ต่าง มีกาลเทศะในการพูดจาการแสดงตัวของเราต่อเพื่อนๆ โดยเฉพาะกับเพื่อนที่อยู่ในฐานะบทบาทแตกต่าง

๑๒. ให้ความรัก และความเคารพนับถือในความคิด การกระทำ คำพูดของเพื่อน ไม่แสดงความก้าวร้าว ความเหนือกว่าต่อเพื่อนๆ

๑๓. มีคุณธรรมในการติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อน เช่น การมีเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจ การให้ความช่วยเหลือ ไม่อิจฉาริษยาเพื่อน เป็นต้น

๑๔. มีความซื่อสัตย์ต่อเพื่อน

สรุปได้ว่า อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน มีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างมาก ถ้าเพื่อนดีก็พาไปในทางที่ดี ถ้าเพื่อนไม่ดีก็นำพาสู่ทางที่เสื่อมเสียทุกเวลาเพราะเพื่อนอยู่ในวัย

เดียวกันมีทั้งเพื่อนที่พฤติกรรมการชักชวนไปทำในสิ่งที่ดีและไม่ดี ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งหรือเจตคติต่าง ๆ ได้

๒.๓.๔ ด้านอิทธิพลของสื่อ

ปัจจุบันไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าเด็กและเยาวชนไทยมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางด้านความคิดและทางร่างกายที่รวดเร็วมากขึ้นกว่าในอดีต ทั้งนี้เนื่องจากกระแสความเจริญของโลก และรูปแบบเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่สามารถทำให้พวกเขาเหล่านั้น มีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างเปิดกว้าง และไร้ขีดจำกัด การถ่ายทอดและการซึมซับข้อมูลของสื่อเป็นไปอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทำให้สื่อต่างๆ เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อกระบวนการเรียนรู้ ความคิดเห็น เจตคติ ตลอดจนพฤติกรรม ของเด็กและเยาวชนไทย ดังนั้นการศึกษาถึงสภาพปัจจุบัน และข้อจำกัดของสื่อมวลชนในการด้านพัฒนาเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เห็นช่องทางที่จะส่งเสริมที่จะส่งเสริมให้สื่อมวลชนมีบทบาทด้านการพัฒนาเด็กในเชิงสร้างสรรค์ได้มากขึ้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง^{๑๖}

สุชา จันทน์เอม^{๑๖} ได้กล่าวถึง อิทธิพลของสื่อรายการโทรทัศน์ต่อเยาวชน (วัยรุ่น) ปัจจุบันว่า รายการโทรทัศน์ได้รับความสนใจจากเด็กและเยาวชนในระดับค่อนข้างสูงในทุกๆ ครอบครัวยุค สื่อทางเลือกอื่นมากกว่าแต่ก่อนก็ตาม เหตุผลหนึ่งเพราะตัวรายการเองก็พยายามที่จะพัฒนาให้รายการของตน มีความน่าสนใจ , มีความดึงดูดใจ , นำเสนอสาระแบบใหม่ที่ไม่เคยนำเสนอมาก่อน นำเสนอเรื่องใกล้ตัว ในชีวิตประจำวันที่เราอาจมองข้ามไปมาปิดฝุ่นเสียใหม่ จัดระบบการนำเสนอที่ทันสมัย เข้าใจง่าย มีภาพประกอบ ใช้กราฟฟิก ทำให้ได้รับความสนใจมากขึ้นเป็นที่นิยมของวัยรุ่น เป็นรายการเกี่ยวกับสาระบันเทิงสมัยใหม่ ที่มีการนำเสนอแบบเข้าใจง่าย เป็นเรื่องใกล้ๆ ตัว สนุกสนาน ไม่เครียด มีสาระแบบผสมผสานคดสอนใจในเรื่องต่างๆ ไว้ด้วย ตัวชูโรงของรายการมักจะมีพิธีกรที่เป็นที่รู้จัก เป็นที่เชื่อถือ ถ้าเป็นพิธีกร ที่เป็นดารา , นักร้อง, ดาราที่มีชื่อเสียง ก็จะเป็นที่ได้รับความสนใจมากขึ้น โดยที่เด็กๆ ใช้เวลาส่วนใหญ่กับการรับชมโทรทัศน์ควบคู่ไปกับการได้อยู่กับคนในครอบครัว เพราะเวลาที่รายการจะนำเสนอ นั้นมักเป็นเวลา, วันที่สบายๆ ได้พักผ่อนของคนในครอบครัวด้วย เนื้อหาสาระเป็นความบันเทิงที่สามารถรับชมได้ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัด เสนอให้ผู้ชมได้เกิดความสนใจและสนใจต่อเนื่องด้วย รายการประเภทนี้จึงได้รับความนิยมเป็นอันมาก เยาวชนมักเลียนแบบแฟชั่น การแต่งกาย ทรงผม เครื่องประดับ

^{๑๖} http://www.ccdkm.org/CCDKM/documents_thai/2550_08_w3/Document_13_14July_th.doc
(วันที่ 21 ตุลาคม 2553)

^{๑๖} สุชา จันทน์เอม, จิตวิทยาวัยรุ่น, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕ – ๖๗.

รวมทั้งพฤติกรรมทั้งดี ,ไม่ดีจากพิธีกรรมและแซ่กับเชิญ โดยมากเป็นคารา ,นักร้อง ,ที่เป็นที่รู้จักในสังคมอยู่แล้ว และที่น่าเป็นห่วงมากในปัจจุบันคือ การตามแฟชั่นจากต่างประเทศของวัยรุ่นจนกลืนวัฒนธรรม การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมอันดีงามของประเทศเราไปกลายเป็นความคิด ค่านิยม การแต่งกาย แฟชั่น ภาษาของชาติอื่นไป

ณัฐรดา ศิลปอุดม ^{ON} ได้กล่าวถึง อิทธิพลของสื่อรายการโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน เกิดขึ้นมาจากปัจจัยหลักหลาย ๆ อย่างเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลที่มีมากจนเกินไป รูปแบบรายการโทรทัศน์ขาดความเหมาะสมต่อเยาวชน สถาบันครอบครัว สถานศึกษา ภาครัฐและเอกชนยังขาดการกำหนดแนวทางที่ถูกต้องให้กับเยาวชนในการรับชมรายการโทรทัศน์ การขาดจริยธรรมของผู้ผลิตรายการ และเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ผิดๆ ของเยาวชนจากการรับชมรายการโทรทัศน์ จากปัจจัยหลายอย่างที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่ปัญหาหลักคือ พฤติกรรมการลอกเลียนแบบของเยาวชน เช่น พฤติกรรมการเสพอบายมุข การใช้คำหยาบคาย และ การแต่งกายที่ไม่สุภาพขัดต่อวัฒนธรรมไทย

พันธ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา ได้กล่าวถึง บทบาทของสื่อในสังคมไทยที่มีอิทธิพล ต่อเด็กเยาวชนและครอบครัว สามารถแบ่งสื่อออกเป็น ๕ ประเภท ดังนี้ ^{OO}

๑. เด็กกับโทรทัศน์

สื่อโทรทัศน์และภาพยนตร์ เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อเด็ก สามารถสื่อได้ทั้งภาพและเสียง เข้าถึงเด็กได้อย่างลึกซึ้งกว้างขวางและต่อเนื่อง ปัจจุบัน มีผู้ผลิตรายการขาดความระมัดระวังในการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม นำเสนอสิ่งส่งเสริมให้เกิดค่านิยมฟุ้งเฟ้อเพราะอยากเลียนแบบ “ด้นฉบับ” ทางสังคม เช่น นักแสดง ศิลปิน ฯลฯ นำเสนอการต่อสู้โดยใช้อาวุธและความรุนแรงเข้าทำหั่นกัน รวมภาพการฆาตกรรมและสภาพของเหยื่อในรูปแบบต่างๆ สารจากสื่อเหล่านี้ถูกซึมซับเข้าไปฝังในสมองของเด็ก กลายเป็นเครื่องมือและวิธีการส่งเสริมความรุนแรงได้

๒. เด็กกับวิทยุ

สื่อวิทยุ เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อเด็กไม่แพ้สื่ออื่นๆ ประกอบกับการแข่งขันทางการตลาด โดยเฉพาะสื่อโฆษณาและรายการบันเทิงต่างๆ ที่เข้าครอบงำจิตใจประชาชน โดยยึดเด็กและเยาวชนเป็นจุดขาย ชัดเอียด มอมเมาสิ่งที่ผิด และชักนำเยาวชนอย่างไร้สาระจึงจำเป็นต้องศึกษา

^{ON}ณัฐรดา ศิลปอุดม, ปฏิกริยาของเยาวชนต่อรายการโทรทัศน์ :<http://www.crs.mahidol.ac.th/news/ minithesis/ 2551/012>.

^{OO}พันธ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา, สื่อในสังคมไทยต่อสุขภาวะและสิทธิมนุษยชนของเด็ก เยาวชน, ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๗.(<http://www.archanwell.org>)

สถานการณ์การเสฟสื่อวิทยุของเด็กและเยาวชนของประเทศไทย และวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ เพื่อกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการจัดประเภทแยกแยะสื่อที่ดีและไม่ดี รวมทั้งพัฒนาปรับปรุง กฎหมาย มาตรการและแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมสื่อดีและขจัดสื่อไม่ดี รวมทั้งหาแนวทางสู่การรณรงค์ให้ทำได้จริงในสังคมไทย

๓. เด็กกับสื่อสิ่งพิมพ์

ในยุคสมัยที่สื่ออิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลในการเข้าถึงและเป็นแหล่งสำคัญในการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กและเยาวชน กระนั้น สื่อสิ่งพิมพ์ก็มิได้หยุดนิ่งให้ตัวเองถูกละเลย กลับเติบโตและปรับเปลี่ยนตนเองอย่างมีชีวิตชีวา สร้างลักษณะเฉพาะขึ้นมาเพื่อจับ “กลุ่มเป้าหมาย” ได้เหนียวแน่นขึ้น เช่น การ์ตูน นิตยสารบันเทิงรายสัปดาห์ นิตยสารเฉพาะกิจ ฯลฯ ขณะเดียวกัน สื่อสิ่งพิมพ์สาธารณะอย่างหนังสือพิมพ์รายวันเองก็ปรับเนื้อหาสาระจนครอบคลุมทุกวัย แม้ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเสฟข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากสื่อสิ่งพิมพ์ของเด็กและเยาวชน ซึ่งยังไม่มีวุฒิภาวะมากพอที่จะเลือกสัมผัส หรือแยกแยะคุณค่าของเนื้อหาสาระได้ด้วยตนเองอย่างชัดเจน ก็คาดการณ์ได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอที่ไม่เหมาะสมและไม่มีความปลอดภัย ไม่นานย่อมสร้างผลกระทบ สะสมความรุนแรง ยากที่จะประเมินค่าได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและติดตามผลกระทบในเรื่องนี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางและมาตรการในการปกป้องคุ้มครองเด็กจากข้อมูลข่าวสารที่ไม่เหมาะสม

๔. เด็กกับเกมคอมพิวเตอร์

เกมคอมพิวเตอร์ที่ได้รับความนิยมสูงมักเป็นเกมที่เด็กต้องตกอยู่ในสถานะที่มีการแข่งขัน ต้องใช้ความเร็ว ไม่ต้องใช้สมองมากนักและบางครั้งการที่ผู้เล่นกระทำอาชญากรรมบางอย่างเช่น โจรกรรม ล้วงละเมิดทางเพศและฆาตกรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนน รางวัล และการเป็นผู้นำ ชนะ รวมทั้งความยินดีในสภาพความพ่ายแพ้และความเสียหายของเหยื่อในรูปแบบต่างๆ ถูกซึมซับเข้าไปแฝงฝังในสมองของเด็ก เยาวชน อาจส่งผลให้เกิดการพัฒนาการที่ไม่สมวัย ทั้งสติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาร้ายแรงอื่นๆ ได้ เช่น ยาเสพติด ความรุนแรง จำเป็นต้องศึกษาและติดตามผลกระทบจากการเสฟเกมคอมพิวเตอร์ของเยาวชนในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและหามาตรการในการปกป้องคุ้มครองเด็กจากข้อมูลข่าวสารและวัสดุที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

๕. เด็กกับอินเทอร์เน็ต

สื่ออินเทอร์เน็ตนับว่าเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ที่มีบทบาทสำคัญทางการสื่อสาร ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถค้นหาข้อมูลได้ในทุกเรื่อง ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งมีมากมายกว่า ๑,๐๐ ล้านเว็บไซต์ทั่วโลก ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงสื่อเหล่านี้ได้ง่าย โดยอาจใช้บริการของร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่ทั่วไป หรือในที่พักอาศัยเอง ซึ่งการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตก็มี

ทั้งที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม จึงจำเป็นอย่างย้งที่ต้องมีมาตรการเข้ามาควบคุมเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เหล่านี้ อีกทั้งผู้ปกครองเองก็ควรสอดส่องและแนะนำหรือให้ความรู้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีวิจารณญาณในการเลือกรับสื่อ

สถานภาพของสื่อวิทยุในปัจจุบันดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าปัญหาและอุปสรรคในการผลิตรายการวิทยุสำหรับเด็กมีทั้งปัญหาจากผู้ผลิตรายการ ผู้สนับสนุนรายการ การผลิตรายการ การถ่ายทอดสดของสถานี และการตรวจสอบจำนวนผู้ฟังรายการวิทยุสำหรับเด็ก ควรมีแนวทางแก้ไข คือ ควรหาวิธีการให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในรายการมากขึ้น เช่น เล่นิทาน ตอบปัญหา รวมทั้งผู้ปกครองควรสนับสนุนให้เด็กได้ฟังรายการ ต้องให้ความสำคัญอย่างแท้จริง

๒.๔ หลักธรรมในการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน

การปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนหรือการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลนั้นๆ ย่อมจะก่อให้เกิดผลที่ดีได้ผลที่ดีดังกล่าวคือ ความสุขนั่นเอง วิธีการกระทำที่ดีจึงเป็นการกระทำตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ตรัสสอนโดยเน้นหลักการกระทำและการกระทำทุกอย่างจะต้องมีสติ คือ ระลึกรู้อยู่เสมอว่าจะทำ พูดหรือคิดสิ่งใด และจะต้องมีปัญญา คือ ความรู้รอบรู้อย่างรอบคอบ รู้ให้ถ้วนถี่อีกด้วย การกระทำเช่นนั้นจะให้ผล เป็นอย่างไร ทุกข์หรือสุข ถ้ารู้ว่าจะให้ผลเป็นสุขทั้งแก่ตนและสังคมแล้ว ควรทำประโยชน์ตนแลสังคม พระพุทธองค์ยังให้เลือกเอาประเด็นหลัง แต่ถ้ารู้แน่แก่ใจว่าจะเกิดความทุกข์โทษแล้ว ควรเว้นให้ห่างไกล ควรปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้น

๒.๔.๑ หลักธรรมในการพัฒนา

ก. หลักไตรสิกขา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ^{๐๐} ได้กล่าวถึง กระบวนพัฒนาหรือปลูกฝังเริ่มต้นคือ การศึกษาได้แก่ สัมมาทิฏฐิ เมื่อมี สัมมาทิฏฐิเป็นแกนนำเป็นรากฐาน กระบวนของการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินไปได้ กระบวนของการศึกษานี้แบ่ง มีขั้นตอนใหญ่ ๆ ที่เรียกว่าไตรสิกขา^{๐๑} คือ

๑. อธิศีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจาและสัมมาอาชีวะ เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติ วินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานอารยชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตใจที่ดี

^{๐๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม(ปริยัติธรรมสภา), ๒๕๔๕ หน้า ๑๑ -๑๕

^{๐๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

๒. อธิจิตศึกษา การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เจริญออกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิตใจ สมรรถภาพทางจิต และสุขภาพจิต พัฒนาถึงมาตรฐานอารยชน เป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี

๓. อธิปัญญาศึกษา การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เจริญออกงาม มีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานอารยชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นต่าง ๆ เป็นอิสระเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้ก็มองเห็นรูปร่างของกระบวนการแห่งการศึกษา

ข. หลักโอวาทปาติโมกข์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของ โอวาทปาติโมกข์ ไว้ว่า คือคำสอนที่เป็นหลักใหญ่หรือหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาและในโอวาทปาติโมกข์มีหลักสำคัญอยู่ ๓ ประการ เนื้อหาสาระแบ่งเป็น ๓ ส่วนดังนี้^{๐๐}

๑. อุดมการณ์

จุดยืนและอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาต้องการให้บุคคลถือเป็นจุดยืน และความผ่องใสอันสูงสุดที่ควรสร้างให้เกิดมีแก่ตน โดยมีเนื้อหาสาระอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

๑) ความอดทน คือ ความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง ได้แก่ อดทนต่อความตรากตรำ อดทนต่อทุกขเวทนา อดทนต่อการกระทบกระทั่ง และอดทนต่ออำนาจกิเลส

๒) ท่านผู้รู้ทั้งหลายว่านิพพานเป็นบรมธรรม ถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต หมดกิเลสหมดทุกข์สิ้นเชิง คือ พระนิพพาน

๓) ผู้ทำร้ายคนอื่น ไม่เชื่อว่าเป็นผู้สงวน ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นผู้สงวน คือ สอนให้บุคคลมุ่งมั่นใช้ชีวิตสุขสงบ ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นให้เดือดร้อน

๒. หลักการ

หลักการของพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักการใหญ่ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามทางศีลธรรม เนื้อหาส่วนนี้มี ๓ ประการ ได้แก่

๑) การไม่ทำความชั่วทั้งปวง คือ การงดเว้นสิ่งที่เรียกว่า “บาป” ทุจริต อกุศล และอบายมุข การไม่ประพฤตินิสัยที่ไม่ดี ทุจริต มิโทษ อันก่อให้เกิดความเศร้าหมองทั้งทางกาย วาจา และใจ เรียกว่า อกุศลกรรม

^{๐๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), หนังสือประจำงาน วันมาฆบูชา , พิมพ์ครั้งที่ ๑ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร สภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๕ - ๖๗.

๒) การทำความดีให้ถึงพร้อม คือ การฝึกอบรมตนให้เกิดมีที่เรียกว่า บุญ
สุจริต กุศลในตน คือ ประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในความดี ทั้งทางกาย วาจาและใจ

๓) การทำจิตใจให้สะอาด คือ การฝึกพัฒนาจิตใจโดยวิธีการฝึกจิตแบบต่าง ๆ
เพื่อให้จิตมีความผ่องใสภายใน ได้แก่ การมีคุณภาพจิตที่ดี มีสมรรถจิตที่ดีด้วยวิธีการของ
พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ

๓. วิธีการทั้ง ๖ ประการ

- ๑) การไม่กล่าวร้าย คือ การไม่กล่าวร้ายบุคคลอื่นให้เดือดร้อน
- ๒) การไม่ทำร้าย คือ ไม่ทำร้ายข่มเหงบีบบังคับให้ใครเชื่อ
- ๓) การสำรวมระวังในโอวาทปาติโมกข์ คือ มีความสำรวมระมัดระวังใน
วินัยและมารยาททางสังคม
- ๔) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคสิ่งของ คือ การเป็นผู้รู้จักประมาณ
ในการใช้จ่าย
- ๕) ที่นั่งที่นอนอันสงัดเงียบ คือ การอยู่ในที่สงบมีสิ่งแวดล้อมที่ดี
- ๖) การประกอบความเพียรทางจิตใจ คือ การฝึกทำจิตใจให้เกิดความสงบเป็น
สมาธิเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิต

ค. เบญจศีลและเบญจธรรม

เดือนตรอง ได้กล่าวถึง ธรรมะสำหรับมนุษย์ไว้ว่า คือ ธรรมที่ทำให้มนุษย์ดีกว่าสัตว์
เดรัจฉาน (หรืออมมนุษย์) มี ๕ ประการ ดังนี้^{๐๐}

๑. รักเป็น (เมตตาและกรุณา)ปรารถนาให้ทุกข์ชีวิตมีสุขพ้นจากความทุกข์ภัย
มีจิตใจอ่อนโยน ไม่โหดร้ายรุนแรง
๒. เย็นได้ (สัมมาอาชีวะ) ไม่ตอลูกเป็นไฟคิดอยากได้ของคนอื่น เลี้ยงชีวิตด้วย
งานสุจริตและด้วยจิตพอเพียง
๓. ไคร่ดี (กามสังวร) มีความสำรวมระวังทางกาม มีกายวาจางาม ไม่ลวนลามคำ
ส่อนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน
๔. มีเครดิต (สัจจะ) คิด พูด ทำ ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตและจริงใจ ไม่เล่ห์เหลี่ยม
มายา น่าเคารพนับถือ

^{๐๐}เดือนตรอง, ธรรมะมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย สี่อตะวันและกองทุน
ไตรสิกขา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑.

๕. จิตแจ่มใส (สติสัมปชัญญะ) ไม่หลงใหลมัวเมา ไม่ประมาทเลินเล่อ รู้ตัวทั่วพร้อมว่าอะไรควรและไม่ควร ธรรมนี้ได้แก่เบญจธรรม ๕ คู่กับเบญจศีล ๕ เรียกว่า “ธรรมะมนุษย์” ก็เพราะธรรมนี้มีแล้วทำให้คนเป็นมนุษย์สมบูรณ์ถ้าไม่มีธรรมนี้แล้วคนก็ไม่แตกต่างอะไรจากสัตว์เดรัจฉาน

ฅ. ปิดประตูแห่งความเสื่อม

ผู้ไม่ปรารถนาที่จะสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ตัวเอง ต้องปิดประตูแห่งความเสื่อมเสีย ละเว้นจากอบายมุข ปิดช่องทางแห่งความเสื่อม ๖ ประการ คือ ^{๐๙}

๑. ไม่เสพสุรายาเมาให้ที่ให้โทษ
๒. ไม่เอาแต่เที่ยวไม่รู้เวลา
๓. ไม่จ้องหาแต่การบันเทิง
๔. ไม่หลงไปในการพนัน
๕. ไม่พัวพันมัวมิตรชั่ว
๖. ไม่จมอยู่ในความเกียจคร้านการงาน

ง. เป้าหมายของการพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ได้กล่าวถึงเป้าหมายของมนุษย์ไว้ว่า มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีเป้าหมายของชีวิตแล้วก็ควรต้องพยายามทำให้สำเร็จ และเป้าหมายของชีวิตมี ๓ ระดับ ได้แก่ ^{๐๑๐}

๑. เป้าหมายเบื้องต้น คือ การเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงครอบครัว ได้ ต้องมีอาชีพและอาชีพต้องบริสุทธิ์ในการดำเนินชีวิตปัจจุบันหรือประโยชน์ปัจจุบัน ๔ ได้แก่
 - ๑) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค งามสง่า อายุยืน
 - ๒) มีเงินมีงาน มีทรัพย์จากอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้
 - ๓) มีสถานภาพที่ดีเป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม
 - ๔) มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าเชื่อถือ

^{๐๙} อุดมพร อมรธรรม, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระเจ้าอยู่หัว, (สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗-๑๒๐.

^{๐๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมมนุษย์ชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๔๕ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๒๒.

๒. เป้าหมายระดับกลาง คือ การเอื้อเพื่อแผ้วหาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เท่าที่สามารถทำได้ การกระทำด้วยเมตตาและปัญญา ในระดับนี้เรียกว่า สัมปรายิកัตตะประโยชน์ มี ๕ ได้แก่

- ๑) ความอบอุ่นสบายซึ่งสุขใจ ด้วยศรัทธา มีหลักใจ
- ๒) มีความภูมิใจในชีวิต สะอาดที่ได้ประพฤติดุจจริต
- ๓) มีความอึดใจในชีวิต มีคุณค่าที่ได้เสียสละทำประโยชน์
- ๔) ความแก้แค้นล้ามันใจที่มีปัญญาแก้ปัญหานานาชีวิต
- ๕) ความโล่งจิต มั่นใจว่าได้ทำความกรรมดีมีทุนประกันภพใหม่

๓. เป้าหมายระดับสูงสุด คือ การบรรลุพระนิพพาน การมหาคิเลส ความโลภ โกรธ และหลง มีความสุข ไม่กลับมาเกิดอีกหลังชีวิตเสียไป ให้ทุกคนบรรลุเป้าหมายนี้ได้ในชาตินี้ แต่ก็ควรพยายามสะสมบารมีในชาตินี้ต่อไป คือ ประมัตตะประโยชน์ หรือประโยชน์อย่างยิ่ง ได้แก่

๑) จุดหมายเพื่อตนเอง หรือประโยชน์ตน คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้นทำให้เกิดแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนให้ลุดถึง

๒) จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือประโยชน์ผู้อื่น คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงช่วยเหลือผู้อื่น หรือเพื่อนมนุษย์ให้บรรลุถึง ด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตเขาเองไปจนถึงตามลำดับ

๓) จุดหมายร่วมกัน หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์สุขเพื่อความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งภาวะปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา เพื่อเกื้อกูลให้ตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดมุ่งหมาย

๒.๕ บทบาทผู้บริหาร ครู กับการพัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียน

ปัจจุบันการศึกษาทางเลือกกำลังได้รับความสนใจ เป็นที่ยอมรับ และรัฐให้ความสำคัญมากขึ้นเนื่องจากสามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับหลักการปฏิรูปการศึกษา (ดี เก่ง มีสุข) อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าโรงเรียนในระบบ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งเน้นคุณธรรม นำความรู้ทำให้โรงเรียนในระบบต้องเร่งดำเนินงานตามนโยบาย แต่มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้โรงเรียนในระบบไม่ประสบความสำเร็จเหมือนอย่างโรงเรียนที่จัดการศึกษาทางเลือกนั้นแสดงให้เห็นว่าการศึกษาทางเลือกนั้นจะเป็นทางรอดให้กับโรงเรียนที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนนำไปเป็นแนวทางพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดีจริง อย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นเรื่องท้าทาย

มาก มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้โรงเรียนทางเลือกที่เน้นพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ได้แก่^{๑๖}

๑. ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนที่จัดการศึกษาทางเลือกด้านคุณธรรม จริยธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรม มีความรัก ความเมตตาต่อครู และลูกศิษย์ มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความเข้าใจที่แท้จริงในการพัฒนาผู้เรียน โดยปัจจุบันที่ควรเน้นเคารพคุณค่าความเป็นมนุษย์ อาจมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม มีรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่เป็นระบบ มีเอกลักษณ์เฉพาะตน เช่น โรงเรียนสัตยาไส ของ ดร. อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรม มีชื่อเสียง มีวิสัยทัศน์ มีรูปแบบในการพัฒนาคุณธรรมที่เป็นระบบเน้นการบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้ผู้เรียนได้ซึมซับภายใต้บรรยากาศที่สงบเป็นสมาธิเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี

๒. มีรูปแบบการพัฒนาที่เป็นระบบ กล่าวคือ โรงเรียนทางเลือกผู้บริหารมักจะเป็นผู้คิดรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่เป็นระบบ เช่น

๑) มีแนวคิด เป้าหมายที่ชัดเจนว่าใช้แนวคิด ยึดหลักปรัชญาใด มีเป้าหมายมุ่งให้ผู้เรียนเป็นอย่างไร และยึดหลักจิตวิทยามนุษยนิยมแนวใหม่ที่มีจุดเน้นในการเคารพในคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งโรงเรียนในระบบส่วนใหญ่ยังใช้จิตวิทยาสัตว์ที่เน้นการลงโทษ และให้รางวัลเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี แต่กลับทำให้เด็กก้าวร้าว มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่างๆ ไม่ได้เป็นคนดีจากภายใน การพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดีจากภายในนั้นเราคงต้องพัฒนาที่จิต และปัจจุบันแนวทางจิตปัญญาศึกษาเป็นแนวทางสำคัญที่กำลังได้รับความสนใจของนักการศึกษา ที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมในตัวผู้เรียนอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจด้านในของตัวเอง (การใช้จิตคิด ใคร่ครวญจนเกิดปัญญา จิตอิสระ จิตเป็นกุศล (จิตอาสา) รู้ตัว เข้าถึงความจริง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่น เกิดความเป็นอิสระ ความสุข ปัญญา และความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และสรรพสิ่ง หรือเพื่อให้เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข

๒) มีระบบการในการรับนักเรียน โดยส่วนใหญ่แล้วโรงเรียนที่จัดการศึกษาทางเลือกทางด้านคุณธรรม จะรับนักเรียนเข้าเรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลต่อเนื่องจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากการพัฒนาคุณธรรมผู้เรียนนั้นขึ้นอยู่กับวุฒิ

^{๑๖} gotoknow.org/blog/jantakoon/259325 (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๓)

หลักธรรมที่เป็นปัจจัยในการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

ก. อิทธิบาท ๔

สัญญา สัญญา วิวัฒน์^{๐๖} ได้กล่าวว่า อิทธิบาทเป็นหลักธรรมที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จและมีความสุขไปด้วย คือ ศรัทธา ความศรัทธา คือ ความเชื่อมั่น เป็นตัวเบิกโรงในการทำงานได้ประสบผลสำเร็จและมีความสุขกับงาน ยิ่งได้รวมพลังกับธรรมข้ออื่นก็จะเพิ่มความสำเร็จเพิ่มความสุขในการทำงานยิ่งขึ้นนั้น เรียกว่า อิทธิบาท ๔^{๐๗} ได้แก่

๑. ฉันทะ ความพอใจ ความต้องการจะทำ ใฝ่ใจที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาที่จะทำได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ฉันทะเป็นองค์ธรรมหนึ่งในอิทธิบาท ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้การทำงานใด ๆ ประสบความสำเร็จ

๒. วิริยะ ความเพียร นั้น คือ ความมุ่งมั่นในการทำงานสิ่งใดให้สำเร็จ ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคขัดขวางใด ๆ วิริยะเป็นองค์ธรรมของหมวดธรรมชื่อ อิทธิบาท พระพุทธเจ้าจึงกล่าวว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการความเพียร เช่น ความเพียรที่เกิดจากตนเอง และความเพียรที่บุคคลอื่นช่วยกระตุ้น

๓. จิตตะ เอาจิตฝึกใฝ่ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่กระทำ และทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

๔. วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้นในสิ่งนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

สรุปความได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจะประสบผลสำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ คือ ต้องได้รับการสนับสนุนจากหลาย ๆ ด้าน เช่น ต่อครอบครัวและชุมชนในวงกว้าง และมีปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อความสำเร็จในการพัฒนาคุณธรรมนั้นประกอบด้วย

๑. การบริหารจัดการที่ดี

๒. การมีรูปแบบการดำเนินงานที่มุ่งใจให้ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรม เน้นหาหลักสูตรมีความน่าสนใจเหมาะสมกับสถานการณ์

๓. การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมอย่างพอเพียง และความร่วมมือจากทุกฝ่ายซึ่งจะหนุนเสริมให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

^{๐๖}สัญญา สัญญา วิวัฒน์, การบริหารจัดการแนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖ – ๒๐.

^{๐๗}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

ธีรณง เกิดสุคนธ์^{๐๐} ได้ศึกษาเรื่อง อิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยแบบใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ในโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๔๕๐ คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละคร โทรทัศน์ตามพฤติกรรมของตัวละครที่กระตุ้นให้ทำ ดีและเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน

เกื้อกูล รัตโนภาส^{๐๐} ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรม ให้แก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกตามทัศนะของผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่สังกัดกรมสามัญศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ขอบเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกมีทัศนะต่อบทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาด้านการอบรมสั่งสอน การจัดกิจกรรมและการเสริมแรงด้านการเป็นแบบอย่างที่อยู่ในระดับมาต้ว้นด้านการติดตามผลอยู่ในระดับปานกลาง

บุญจง เรื่องสะอาด^{๐๐} ได้ศึกษา เรื่อง การศึกษาสภาพการอบรมและปลูกฝังจริยธรรม ในโรงเรียนประถมศึกษาผลการศึกษา พบว่า

๑. การอบรมปลูกฝังจริยธรรมในสถานศึกษาจริยธรรมที่ครูปลูกฝังในโรงเรียน มาก ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย และความสามัคคี ครูโรงเรียนที่อยู่ในเมือง จะปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนในเรื่องการตรงต่อเวลา ความกตัญญู การเสียสละ และการอดทน มากกว่าครูในโรงเรียนที่อยู่ในชนบท โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางจริยธรรมของนักเรียนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ครอบครัว สถาบันศาสนา สื่อมวลชน และเพื่อน บุคคลที่เอาใจใส่ส่งเสริมจริยธรรม

^{๐๐}ธีรณง เกิดสุคนธ์. “การศึกษาอิทธิพลทางจริยธรรม จากสื่อละครโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน : ศึกษาเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต* (สาขาวิชาการประถมศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗๖.

^{๐๐}เกื้อกูล รัตโนภาส. “บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียน ระดับมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตามทรรศนะของผู้บริหาร”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต* (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๗), หน้า ๖๖.

^{๐๐}บุญจง เรื่องสะอาด. “การอบรมและปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา”. *วารสารการศึกษาแห่งชาติ*. (๒๕๓๖, หน้า ๗๒-๗๔, ๗๒, ๑๒๖).

และนักเรียนเชื่อฟังมากคือ ครูผู้สอนจริยธรรม วิธีสอนจริยธรรมที่ครูใช้มากคือ การยกตัวอย่าง และเล่านิทานเปรียบเทียบ

๒. การอบรมปลูกฝังจริยธรรมในครอบครัวบิดาจะสอนจริยธรรมแก่เด็กมากที่สุด รองลงมาได้แก่ มารดา แต่นักเรียนเชื่อฟังคำ สั่งสอนจากมารดามากกว่าบิดา วิธีการที่ใช้คือ การตักเตือนเมื่อกระทำ ผิด และยกตัวอย่างที่ดี สำหรับบุคคลที่นักเรียนยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องจริยธรรมคือ บิดา รองลงมาได้แก่ มารดา

๓. สังคมรอบตัวกับนักเรียนกับการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อนมีบทบาทไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเตือนในเรื่องเมตตา กรุณา พุทธาโงะไม่เห็นแก่ตัว และเอื้อเฟื้อต่อกัน นักเรียนจะไปวัดต่อเมื่อเป็นวันสำคัญทางศาสนาเท่านั้น ในด้านสื่อมวลชน โทรทัศน์เป็นสื่อที่ให้ความรู้จริยธรรมนักเรียนมากที่สุด เกี่ยวกับเรื่องการ ทำ ความดี อดทน เสียสละ ความกตัญญูคุณงามความดีตลอดจนข้อคิดทางศาสนา รองลงมาได้แก่ หนังสือพิมพ์

วันดี วัฒนาประสิทธิ์^{๐๐} ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตการศึกษา ๑ โดยสอบถามผู้บริหาร ครูผู้สอนศีลธรรมและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ผู้บริหารประสบปัญหามาก ในเรื่องการสนับสนุนให้ครูได้ใช้วิทยากรและเรื่องงบประมาณที่ทางโรงเรียนจัดให้ แต่นักเรียนมีปัญหาในเรื่อง จำนวนนักเรียนในแต่ละห้องมากเกินไป ครูและนักเรียนเห็นพ้องกันว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอนศีลธรรมเป็นปัญหามาก สำหรับผู้บริหารมีความเห็นว่าอัตราเวลาเรียน หลักสูตรและแบบเรียนเป็นปัญหาพอประมาณเกี่ยวกับวิธีสอน ทั้งผู้บริหารและครูมีปัญหาปานกลาง แต่นักเรียนกลับเห็นว่ามีปัญหาในการมีส่วนร่วมในการวางแผน และการจัดกิจกรรม ผู้บริหารและครูมีปัญหาในปริมาณอุปกรณ์ที่โรงเรียนมีอยู่ นอกจากนี้ ครูยังมีความเห็นสอดคล้องกับนักเรียนอีกว่า ครูไม่ใคร่ได้ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน ครูมีปัญหาในการสร้างข้อสอบที่มีคุณภาพดี นอกจากนี้ครูยังมีความเห็นตรงกับนักเรียนอีกว่า เรื่องข้อสอบวัดความเข้าใจและการนำไปใช้ข้อสอบวัดความคิดและเหตุผล และคะแนนของวิชาศีลธรรม เป็นปัญหา ในเรื่องการจัดตั้งชุมชนที่เกี่ยวข้องทางศีลธรรมและการเงินนั้น ทั้งผู้บริหาร ครูและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่าเป็นปัญหา ผู้บริหารและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่า ความคิดริเริ่มของครูเป็นปัญหา

^{๐๐}วันดี วัฒนาประสิทธิ์. ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น คู่มือการพัฒนาจริยศึกษา กรมการศาสนา. (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๔๔.

๑.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

เอดเวอร์คิส (Edwards) ^{๐๐} ได้ศึกษาถึง อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กๆ การศึกษากับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัยในเคนยา เพื่อพัฒนาการทางจริยธรรมโดยใช้แบบสอบถามตามวิธีการของ Kohlberg พบว่า นักเรียนที่อยู่ในวัฒนธรรมร่วมสมัย มีระดับจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เคร่งครัดในศีลธรรม และพบว่าจริยธรรมของนักเรียนอยู่ในขั้นที่ ๑ และ ๒ ส่วนนักศึกษาอยู่ในขั้นที่ ๓ และ ๔ นักเรียนและนักศึกษาได้รับจริยธรรมขั้นที่ ๓ และ ๔ ที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน แต่ขั้นที่ ๑ และ ๒ ได้รับอิทธิพลทางบ้านมากกว่าทางโรงเรียน

เบเคอร์ (Baker) ^{๐๙} ได้ศึกษา เรื่อง เปรียบเทียบพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของนักเรียนเกรด ๙ และเกรด ๑๒ ในโรงเรียน ๓ แบบ ในรัฐโคโลราโด ใช้แบบสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนเคสสอนศาสนา และโรงเรียนที่ไม่สอนศาสนา ผลปรากฏว่า ค่านิยมทางบ้าน ภาษาและจริยธรรมมีความสัมพันธ์กัน เด็กที่เรียนในโรงเรียน ต่างกันและต่างระดับกัน มีค่านิยมในด้านจริยธรรมต่างกัน เด็กนักเรียนเกรด ๙ ในแต่ละโรงเรียนค่านิยมจริยธรรมไม่ต่างกัน แต่นักเรียนเกรด ๑๒ ในแต่ละโรงเรียนมีจริยธรรมต่างกัน และถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบ อันสำคัญของครูซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกจ้างให้มาทำ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก ผู้วิจัยได้เสนอแนะด้วยว่าการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และมีการสนทนากันในเรื่องของคุณธรรมอยู่เสมอ โดยเลือกใช้เวลาในเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เหมาะสม

บูทิว (Buteau) ^{๐๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสนทนาเรื่องราวที่เกี่ยวกับคุณธรรมในชั้นเรียนเกรด ๓ ในรัฐบอสตัน สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัย พบว่า หน้าที่สำคัญของโรงเรียนมีอยู่ ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ คือ การอบรมสั่งสอนและช่วยเหลือให้นักเรียนเป็นผู้มีความชาญฉลาด ส่วนที่ ๒ คือ มีหน้าที่รับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนและช่วยเหลือให้นักเรียนเป็นคนดี และยังได้ค้นพบว่า การสอนเรื่องคุณธรรมในโรงเรียนนั้นยังมีความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ

^{๐๐}Edward, Carolyn. (1974, August). "The effect of experience in moral development : result from Kenya." Dissertation Abstracts International. 36(42) : 76-A.

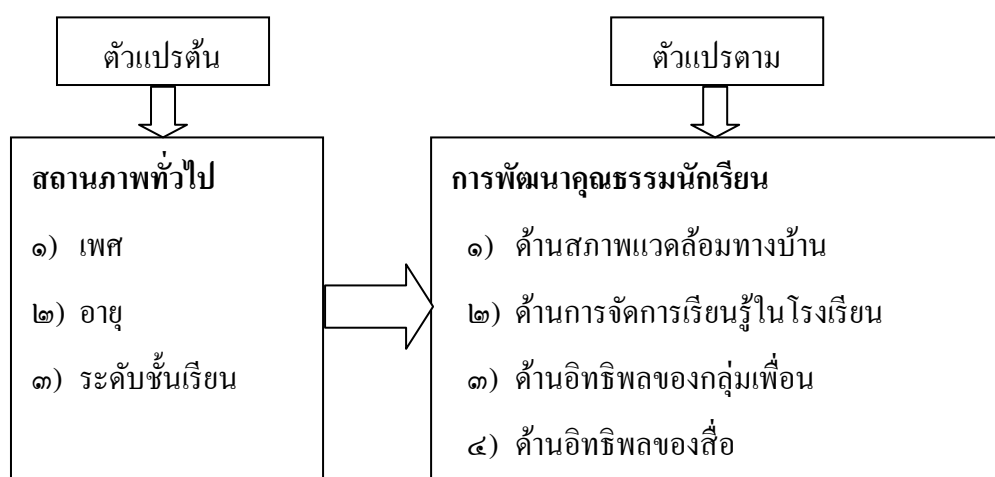
^{๐๙}Baker, James Henry. (๑๕๗๗, October). "A comparison of moral development of ninth and twelfth graders in three school of different types." Dissertation Abstracts International. ๓๗(๔) : ๑๕๕๔-A.

^{๐๑}Buteau, Gerard E. (1998). Discourse of Moral Issues In a Third Grade Classroom (Elementary Schools, Public Education, Ethics). Boston : UMI.

ไม่มีที่สิ้นสุด และนอกจากนั้นผลการวิจัยยัง พบว่า โรงเรียนยังเป็นสถาบันที่มีบทบาทสูงในเรื่อง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน

การพัฒนาคุณธรรมของเด็กและเยาวชนไทย ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและวิธีการ ที่พึงประสงค์ในการพัฒนาคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับเด็กและเยาวชนไทยในระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันรับผิดชอบ เช่น การสอนศีลธรรม โรงเรียนการสอดแทรก เนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมเข้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างและพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี จัดบรรยากาศและ สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม เพื่อเป็นการเสริมแรงการทำ ความดี และกิจกรรมด้านคุณธรรมในวิถีชีวิตของนักเรียนให้มากที่สุดเท่าที่โอกาสจะอำนวย สร้างสังคม การเรียนรู้ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ใช้กรณีปัญหาและฝึกแก้ปัญหาด้วยกระบวนการกลุ่ม

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย